

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026 (HE 99/2025 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 27.10.2025.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- talous- ja suunnittelujohtaja Antti Karila, sisäministeriö
- osastopäällikkö Tomi Vuori, sisäministeriö
- raja- ja meriosaston osastopäällikkö, prikaatikenraali Mika Rytönen, sisäministeriö
- pelastusylijohtaja Kimmo Kohvakka, sisäministeriö
- maahanmuuttojohtaja Sanna Sutter, sisäministeriö
- kansallisen turvallisuuden yksikön johtaja Petri Knape, sisäministeriö
- finanssineuvos Jussi Lammassaari, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Roosa Valkama, valtiovarainministeriö
- johtava erityisasiantuntija Antti Väisänen, valtiovarainministeriö
- talousjohtaja Pasi Rentola, opetus- ja kulttuuriministeriö
- neuvotteleva virkamies Susanna Grimm-Vikman, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Jussi Lind, sosiaali- ja terveysministeriö
- hallintojohtaja Kati Korpi, Poliisihallitus
- ylitarkastaja Lars Sundström, suojelupoliisi
- apulaispäällikkö Kari Koskenmäki, Häätäkeskuslaitos
- pääjohtaja Sami Rakshit, Tulli
- ekonomisti Arja Pesonen, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- kuntatalousasioiden johtaja Sanna Lehtonen, Suomen Kuntaliitto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- työ- ja elinkeinoministeriö
- Häätäkeskuslaitos
- Itä-Uudenmaan poliisilaitos
- keskusrikospoliisi

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

- Maahanmuuttovirasto
- Pelastusopisto
- Keski-Suomen hyvinvointialue
- Pirkanmaan hyvinvointialue
- Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Sisäinen turvallisuus ja maahanmuutto

Sisäisen turvallisuuden viranomaisten resurssit ja kokonaisturvallisuus

Suomen turvallisuusympäristö on muuttunut perustavanlaatuisesti ja pitkäkestoisesti. Turvallisuusympäristön muutokset ovat olleet nopeita, ja ne ovat yhä vaikeammin ennakoitavia. Hallintovaliokunta katsoo, että turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä on tarkasteltava laajana kokonaisuutena, jotta Suomen turvallisuuteen vaikuttavat tekijät ja ilmiöt sekä niiden väliset yhteydet voidaan mahdollisimman tehokkaasti havaita. Selvää jakoa ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden välillä ei voida enää tehdä.

Hallintovaliokunta on toistuvasti korostanut sisäisen turvallisuuden viranomaisten toimintaedellytyksistä huolehtimista ja rahoituspohjan turvaamista vaalikaudet ylittävällä, kestäväällä ja pitkäjänteisellä tavalla. Valiokunta painottaa sisäisen turvallisuuden viranomaisten riittävien resurssien merkitystä myös kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Yhteiskunnan kokonaisturvallisuus voidaan turvata ainoastaan huolehtimalla siitä, että kaikilla turvallisuusviranomaisilla on tarvitsemansa resurssit tehtäviensä hoitamiseen.

Valiokunta toteaa, että panostukset sisäiseen turvallisuuteen ovat välttämättömiä muuttuneessa toimintaympäristössä, jossa viranomaiset kohtaavat aiempien turvallisuusuhkien lisäksi yhä monimuotoisempia uusia uhkia. Valiokunta tähdentää, että sisäisen turvallisuuden viranomaiset, etenkin poliisi, Rajavartiolaitos ja Tulli, ovat ensivasteen viranomaisia kaikissa turvallisuuteen liittyvissä tilanteissa, myös useimmissa hybriditilanteissa. Ne toimivat ensivasteviranomaisina epäselvissä uhkissa ja tapahtumissa niin kauan kuin uhkia ei voida tulkita tai tunnistaa sotilaalliseksi. Turvallisuusympäristön muutos, tunnistetut riskit ja suorituskyykyvaatimukset edellyttävät turvallisuusviranomaisten resurssien varmistamista, jotta yllättäviin muutoksiin ja kriiseihin kyetään varautumaan ennakoivasti ja määrätietoisesti.

Sisäministeriön pääluokkaan ehdotetaan vuoden 2026 talousarvioon yhteensä noin 2,1 miljardin euron määrärahaa, mikä on noin 135 miljoonaa euroa vähemmän kuin kuluvan vuoden talousarviossa. Vähennykset johtuvat muun muassa vastaanottomenojen laskusta, kertaluonteisten lisäysten poistumisesta ja tehdyistä säästöpäätöksistä.

Hallintovaliokunta pitää erittäin perusteltuna, että sisäministeriön hallinnonalan määrärahasoaa on aiemmin tehdyillä päätöksillä nostettu. Julkisen talouden tila ei kuitenkaan todennäköisesti mahdollista rahoitustason merkittävää kasvattamista lähivuosina. Valiokunta pitää tämänkin

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

vuoksi tärkeänä, että kokonaisturvallisuusajattelu näkyy jatkossa nykyistä vahvemmin myös turvallisuusviranomaisten rahoituksen kohdentumisessa ja esimerkiksi yhteishankintoina.

Tietojärjestelmät ovat kiinteä osa viranomaisten suorituskykyä. Valiokunta kiinnittää kaikkien viranomaisten osalta huomiota ICT-järjestelmien laatuun, pitkään käyttöikään, toimivuuteen ja käyttökustannusten hallintaan koko niiden elinkaaren ajan sekä varsinkin laajojen tietojärjestelmähankkeiden johtamiseen. Tietojärjestelmähankkeet on kyettävä toteuttamaan niin, että järjestelmistä on tosiasiallista hyötyä toiminnan kehittämisessä. Valiokunta toteaa, että hybridivaikutamisen lisääntyessä korostuvat myös tietojärjestelmien toimivuus ja tietoturvallisuus.

Yleinen kustannustason nousu kiihdyttää menopaineita etenkin ICT- ja toimitilakustannuksissa, mikä voi lisätä viranomaisten rahoitusvajetta nopeastikin. Valiokunnan käsityksen mukaan yleinen kustannustason nousu asettaa haasteita kaikille viranomaisille. Valiokunta pitää tärkeänä, että ICT- ja toimitilakustannuksiin tarvittava rahoitus kyetään turvaamaan pitkäjänteisesti niin, ettei henkilöstö- ja hallintomenoihin tarkoitettu toimintamenorahoitus samalla pienene. Hallintovaliokunta tähdentää muun muassa rahoituksen ennakoitavuuden näkökulmasta eduskunnalle hiljattain annetun sisäisen turvallisuuden selonteon (VNS 6/2025 vp) kirjausta, jonka mukaan poliisin ja Rajavartiolaitoksen toimintamenoihin sekä Rajavartiolaitoksen investointeihin tulisi ottaa käyttöön vuosittainen indeksitarkistus, joka korjattaisiin jälkikäteen vastaamaan todellista kustannustason nousua.

Kevään 2025 kehyspääatöksessä (HaVL 8/2025 vp — VNS 2/2025 vp) on päätetty varautumiseen ja valmiuteen liittyvistä määrärahalisäyksistä, jotka kohdentuvat poliisin, Rajavartiolaitoksen, suojelupoliisiin ja väestönsuojelun voimavarojen vahvistamiseen sekä laaja-alaisiin uhkiin varautumiseen. Valiokunta pitää näitä poliisin, Rajavartiolaitoksen ja suojelupoliisin suorituskyvyn nostoon ja strategisen suorituskyvyn turvaamiseen kohdistettuja lisäresursseja välttämättöminä. Mainitut kehyspääatöksen mukaiset lisäykset sisältyvät vuoden 2026 talousarvioehdotukseen.

Hallitus on päättänyt sopeuttamistoimista, joista yli 400 miljoonaa euroa kohdistuu valtion virastoihin. Sisäministeriön hallinnonalan osuus tästä on vuonna 2026 yhteensä noin 19 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi kehysriihessä päätetystä uudesta toimintameno säästöstä (130 milj. euroa vuodesta 2026 eteenpäin) sisäministeriön hallinnonalalle kohdentuu 16,4 miljoonaa euroa. Hallintovaliokunta pitää nykyisessä turvallisuustilanteessa välttämättömänä, että turvallisuusviranomaisten keskeinen rooli on säästöpäätöksiä tehtäessä pyritty ottamaan huomioon. Hallitus on esimerkiksi linjannut, ettei poliisien ja rajavartioiden määrää vähennetä. Myös suojelupoliisin strategisen toimintakyvyn turvaamista on perustellusti priorisoitu. Tämä tarkoittaa sitä, että säästötoimenpiteet kohdistuvat pääosin tukitoimiin, hallintoon ja hallinnonalan muihin viranomaisiin.

Poliisi

Poliisin toimintamenojen määrärahatasoa on nostettu merkittävästi kuluvalle hallituskaudella. Valiokunta pitää myönteisenä, että määrärahatason nosto mahdollistaa poliisin toiminnan pitkäjänteisen suunnittelun. Poliisin henkilöstömäärä on ollut tasaisessa kasvussa jo vuodesta 2017 alkaen, mutta aiemmat lisäykset ovat olleet pääosin kertaluonteisia. Tavoitteena on, että poliisin operatiivisissa tehtävissä olevan henkilöstön määrä kasvaa kehyskaudella 500 henkilötyövuodel-

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

la yli 8 000 henkilötyövuoteen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tämä tavoite tulee toteutumaan. Valiokunta pitää välttämättömänä, että poliisin määrärahat pysyvät vähintään tehtyjen päätösten mukaisella tasolla.

Tavoite operatiivisen henkilöstön lisäämisestä voi toteutua vain, jos poliisikoulutukseen hakeutuu jatkossakin riittävästi poliisin ammattiin soveltuvia, koulutusvaatimukset täyttäviä hakijoita. Valiokunta toteaa, että poliisin ammatissa vaaditaan muun ohella riittäviä fyysisiä perusvalmiuksia ja muuta soveltuvuutta poliisin työhön. Valiokunta pitää tärkeänä, että koulutusvaatimukset täyttäviä hakijoita on riittävästi, jotta poliisikoulutuksen aloituspaikat myös saadaan täytettyä. Poliisikoulutuksen tulee jatkossakin vastata tulevaisuuden työelämän ja yhteiskunnan kehityksen tarpeisiin. Tämän vuoksi poliisikoulutusta on jatkuvasti kehitettävä. Samalla on huolehdittava poliisin ammatin veto- ja pitovoimatekijöistä, kuten laadukkaasta henkilöstöjohtamisesta, työhyvinvoinnin edistämisestä ja riittävästä työnohjauksesta, sekä työturvallisuudesta.

Poliisin toimintamenoihin ehdotettu määräraha on noin 1,02 miljardia euroa. Kuluvan vuoden talousarviossa poliisille on kohdennettu määrärahan lisäyksiä muun ohella koulupoliisitoimintaan (2 milj. euroa), harmaan talouden ehkäisyyn (3,5 milj. euroa) sekä nuoriso- ja jengirikollisuuden torjuntaan (5 milj. euroa). Hallintovaliokunta pitää perusteltuna, että kevään kehyspäättös sisältää rahoituksen näihin tarkoituksiin koko kehyskaudelle. Pidempiaikainen rahoitus mahdollistaa esimerkiksi rikostiedustelun kehittämisen, talousrikostutkinnan lisäresursoinnin sekä koulupoliisitoimintamallin jatkuvuuden turvaamisen. Samalla valiokunta toteaa, että huumeiden käyttö on pitkällä aikavälillä lisääntynyt ja huumausaineiden kirjo laajentunut. Kasvavaan ongelmaan puuttuminen vaatii resursseja ja monialaista yhteistyötä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että poliisin valmiusyksikön suorituskykyä vahvistetaan vuoden 2026 talousarviossa 5 miljoonan euron lisämäärärahalla. Rahoitusta nostetaan kehyskauden loppuun mennessä asteittain niin, että se on noin 8 miljoonaa euroa vuonna 2029. Tällä panostuksella vahvistetaan poliisin kykyä reagoida nopeasti merkittäviin ulkoisiin uhkiin ja hoitaa vaativia erityistilanteita. Valiokunta toteaa, että tavoiteltava suorituskyky edellyttää riittävää määrää koulutettua henkilöstöä sekä asianmukaista varustelua ja kalustoa.

Määrärahatason nostamisesta huolimatta myös poliisille aiheutuu säästövelvoitteita julkisen talouden sopeuttamistoimista. Poliisin toimintamenoihin kohdistuu yhteensä 15 miljoonan euron tuottavuussäästö vuonna 2026. Poliisin tuottavuustoimet koostuvat kustannusten hillinnästä, hallinto- ja tukitoimien kehittämisestä ja digitalisaation hyödyntämisestä. Valiokunta pitää tärkeänä, että pääpaino tuottavuusohjelmassa on toiminnan tehostamisessa ja kehittämisessä. Valiokunta katsoo, että tuottavuussäästöt tulee toteuttaa niin, etteivät ne vaikuta poliisin operatiiviseen toimintaan. Tämä on tärkeää viestiä myös henkilöstölle. Erityisesti vallitsevassa turvallisuustilanteessa on välttämätöntä, että poliisin operatiivisissa tehtävissä toimivan henkilöstön määrän lisäykset toteutuvat hallitusohjelman ja aiemmin tehtyjen päätösten mukaisesti. Valiokunta toteaa lisäksi, että myös poliisin toiminnan kustannukset ovat voimakkaassa kasvussa, eikä myönnetty lisämääräraha riitä kattamaan tulevien vuosien menotarpeita. Tästäkin syystä tulee huolehtia siitä, että poliisin niukat resurssit voidaan kohdentaa mahdollisimman tehokkaasti poliisin ydintehtäviin.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

Valiokunta pitää tärkeänä, että poliisin läsnäolo koko maassa turvataan. Valiokunta katsoo, että poliisin toimintamenojen tason nostamisen tulee parantaa poliisin näkyvyyttä myös harvaan asutuilla alueilla ja maakuntakeskusten ulkopuolella. Tämä edellyttää muun ohella sitä, että kaikille poliisilaitoksille saadaan rekrytoitua riittävästi henkilöstöä. Valiokunta on jo aiemmin tuonut esiin, että esimerkiksi Itä-Suomessa ja Pohjanmaalla on ollut vaikeuksia saada riittävästi hakeuksia kaikkiin avoinna olleisiin poliisin tehtäviin.

Rajavartiolaitos

Hallintovaliokunta on jo pidempään ollut huolissaan Rajavartiolaitoksen perusrahoituksen tasosta, joka on etenkin muuttuneessa turvallisuustilanteessa osoittautunut riittämättömäksi. Hallintovaliokunta pitää välttämättömänä, että Suomen rajaturvallisuus, Rajavartiolaitoksen riittävät resurssit, kalusto ja teknologia varmistetaan, kuten hallitusohjelmassakin todetaan. Rajaturvallisuus, turvallisuus merialueilla sekä alueellinen koskemattomuus ja puolustusvalmius on kyettävä varmistamaan kaikissa olosuhteissa. Rajavartiolaitoksella tulee olla riittävät resurssit myös uusien toimivaltuuksien ja suorituskykyjen täysimääräiseen hyödyntämiseen.

Rajavartiolaitoksen toimintamenoihin on tehdyillä päätöksillä osoitettu lisämäärärahaa operatiivisen toiminnan kasvaviin kuluihin (toimitilat, ICT-menot, uudet laivat ja lentokoneet sekä itärajan este). Valiokunnan saaman selvityksen mukaan määrärahalisäysten taso ei riitä kattamaan aiemmista sopeuttamistoimista, kustannustason noususta ja uusien suorituskykyjen käyttöönotosta aiheutuvista kasvavista kustannuksista johtuvaa rahoitusvajetta. Lisärahoitus on ollut pääosin kertaluonteista.

Rajavartiolaitos joutuu edelleen sopeuttamaan toimintaansa. Ehdotettu määräraha mahdollistaa Rajavartiolaitokselle vain 3 020:n kokonaishenkilötyövuosimäärän, kun Rajavartiolaitoksen arvion mukaan toimintaympäristön perusteellinen muutos edellyttäisi vähintään 3 100:aa henkilötyövuotta riittävän toiminta- ja kriisinsietokyvyn turvaamiseksi sekä rajaturvallisuuden varmistamiseksi.

Rajavartiolaitoksen sopeuttamistoimia kohdistetaan hankintoihin, kehittämiseen ja tukitoimintoihin. Materiaalin korvaushankintoja viivästytetään, vähennetään tai keskeytetään ja kehittämistoimintaa hidastetaan, mikä heikentää Rajavartiolaitoksen suorituskykyä pitkällä aikavälillä ja nostaa ylläpidon kustannuksia.

Valiokunta toteaa, että nykyisessä turvallisuustilanteessa tulee etsiä monipuolisesti keinoja riittävän rahoituksen turvaamiseen, kuten yhteistyön lisääminen kotimaisten yritysten kanssa. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on noussut esiin esimerkiksi suunnitteilla oleva niin sanottu droonimuuri, jonka toteuttaminen vaatii ministeriöiden, virastojen ja yritysten ennakkoluulotonta yhteistyötä kansallisen ja EU-rahoituksen saamiseksi sekä suorituskyvyn nostamiseksi nopeasti.

Tulli

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, ettei Tullia ole rinnastettu valtionhallinnon säästöpäätöksiä tehtäessä turvallisuusviranomaisiin, toisin kuin hallitusohjelmassa ja esimerkiksi edellisessä

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

sisäisen turvallisuuden selonteossa. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös Tullin suorituskyky ja toimintaedellytykset keskeisenä PTR-viranomaisena turvataan.

Valiokunta toteaa, että Tullin määrärahat pienenevät nykyisillä päätöksillä merkittävästi jo vuonna 2026 samaan aikaan, kun muille turvallisuusviranomaisille on kohdennettu lisäresursseja. Tämä on kestävätilanteesta, jossa Tullille aiheutuu lisämenoja muun muassa tulliselvitysjärjestelmien kokonaisuudistukseen liittyvistä ylläpitokustannuksista ja lakisääteisten tehtävien (esim. pakotevalvonta) lisääntymisestä. Tullille on tulossa myös kokonaan uusia lakisääteisiä tehtäviä, joihin ei ole vielä varattu rahoitusta. Myös tullii-ilmoitusten määrä on kasvanut merkittävästi erityisesti Aasiasta tulevien verkkokauppatoimitusten lisääntyttyä. Hallintovaliokunta painottaa tässä yhteydessä lisäksi satamaturvallisuuden merkitystä ja Tullin keskeistä roolia vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden toimintaedellytysten heikentämisessä satamissa (ks. myös HaVM 11/2025 vp). Valiokunta katsoo, että hallituksen tulee vielä arvioida Tulliin kohdistuvia säästövelvoitteita sen varmistamiseksi, että Tullilla on riittävät resurssit tehtäviensä hoitamiseen.

Pelastustoimi

Hallintovaliokunta pitää välttämättömänä, että sisäisen turvallisuuden viranomaisten tehtäviin koulutetaan riittävästi henkilöstöä niin, että koulutetun henkilöstön määrä vastaa mahdollisimman hyvin kunkin toimialan ajantasaisia tarpeita. Suomeen tarvitaan lähivuosina merkittävästi lisää erityisesti pelastustoimen henkilöstöä, jotta turvallisuuden kannalta välttämättömät pelastuspalvelut voidaan jatkossakin turvata. Tavoitteena on 1 000 uutta pelastajaa vuonna 2032.

Pelastusopisto on saanut lisäresursseja pelastajakoulutuksen lisäämiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että tavoitteeksi asetettu pelastajamäärän lisäys saavutetaan. Valtionhallinnon tuottavuustoimenpiteet eivät saa vaarantaa tämän tavoitteen toteutumista. Valiokunta toteaa, että panostukset pelastajakoulutuksen määrän lisäämiseen aiheuttavat sen, että Pelastusopisto joutuu vähentämään muuta pelastustoimen ammattihenkilöstön koulutusta (alipäällystö- ja päällystökoulutus) sekä sopimushenkilöstön koulutusta. Pelastusopistolle tulee turvata riittävät resurssit lakisääteisten koulutustehtäviensä hoitamiseen.

Valiokunta painottaa, että pelastajakoulutuksen määrän lisäämisellä pyritään ratkaisemaan pelastajapulaa, joka voi pahimmillaan johtaa laadukkaiden pelastustoimen palvelujen vaarantumiseen. Valiokunta korostaa eri toimijoiden välisen yhteistyön keskeistä merkitystä ratkaisujen löytämisessä. Tämä voi edellyttää myös uudenlaisten yhteistyömuotojen kehittämistä. Pelastusalan veto- ja pitovoimasta on myös huolehdittava.

Valiokunta pitää tärkeänä, että hyvinvointialueet varmistavat, että uudet valmistuvat pelastajat voidaan rekrytoida tarvetta vastaavasti pelastustoiminnaallisiin tehtäviin. Hyvinvointialueiden vaikea taloudellinen tilanne ja sopeuttamistarpeet vaikuttavat luonnollisesti myös pelastustoimeen. Laadukkaat pelastustoimen palvelut on kyettävä turvaamaan koko maassa. Valiokunta käsittelee hyvinvointialueiden rahoitukseen liittyviä kysymyksiä muilta osin jäljempänä.

Hallintovaliokunta pitää myönteisenä, että väestönsuojelun kehittämiseen on varattu lisää resursseja. Valiokunta kuitenkin toteaa edelliseen kehyslauseuntoonsa viitaten, että tehdyillä määrärahalisäyksillä voidaan kattaa havaitut väestönsuojelun kehittämistarpeet vain osittain, sillä yhteensä

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

väestönsuojelun vahvistaminen vaatisi vuosina 2026—2029 noin 40 miljoonan euron määrärahalisäystä. Valiokunta nostaa pelastustoimen osalta esiin lisäksi tarpeen pelastustoimen valtakunnallisten tietojärjestelmien välttämättömän ylläpitorahoituksen turvaamiseen.

Valiokunta korostaa sopimuspalokuntien keskeistä merkitystä pelastustoimen palvelujärjestelmän kokonaisuudessa ja painottaa, että sopimuspalokuntien asema ja toimintaedellytykset tulee turvata erilaisin toimenpitein.

Hätäkeskuslaitos

Tuottavuusohjelman mukaiset säästöt kohdentuvat myös Hätäkeskuslaitokseen. Valiokunta tähdentää, että Hätäkeskuslaitoksen toimintaa ja suorituskkyä ei kyetä turvaamaan ilman riittäviä henkilöstöresursseja. Henkilöstöressien vähäisyys on pidemmän aikaa näkynyt korkeana sairauspoissaolojen määränä ja heijastuu suoraan myös viraston palvelutasoon ja kansalaisten avunsaannin sujuvuuteen. Valiokunta korostaa, että hätäkeskustoiminnan sujuvuudella on suora vaikutus hätäkeskuspalveluja käyttävien viranomaisten (poliisi, Rajavartiolaitos, pelastustoimi, sosiaali- ja terveystoimi) lakisääteisten tehtävien hoitamiseen ja palvelujen saatavuuteen ja siten ihmisten turvallisuuteen. Tämän vuoksi sinänsä välttämättömiä säästötoimenpiteitä ei tule kohdistaa operatiiviseen päivistyshenkilöstöön.

Hätäkeskuspäivistäjiä ei tällä hetkellä kouluteta tarpeeseen nähden riittävästi. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että syksyille 2026 suunnitellun ylimääräisen alueellisen hätäkeskuspäivistäjäkursin järjestämiseen löytyy rahoitus. Ylimääräisellä kurssilla on saadun selvityksen mukaan keskeinen merkitys Hätäkeskuslaitoksen henkilöstömäärän turvaamisessa. Mainittu alueellinen kurssi vaikuttaisi myönteisesti myös ruotsinkielisten hätäkeskuspäivistäjien määrään. Valiokunta on jo aiemmin todennut pitävänsä tärkeänä, että ruotsinkielinen poliisi- ja pelastajakoulutus turvataan.

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttoviraston toimintamenojen taso laskee kehyskaudella merkittävästi. Virastolle kohdennettua toimintamenoäästöä on kuitenkin kohtuullistettu aiempiin päätöksiin nähden niin, että Maahanmuuttovirastolle osoitetaan lupakäsittelyn vauhdittamiseksi tehtäviin toimenpiteisiin 5,1 miljoonaa euroa vuodelle 2026 ja 8,2 miljoonaa euroa vuodesta 2027 alkaen. Tästä huolimatta viraston on aloitettava toimintansa sopeuttaminen jo vuonna 2026. Maahanmuuttovirastolle on kohdennettu merkittävä osa (5,8 milj. euroa, 35 %) valtionhallinnon toimintamenojen lisäsäästöjen sisäministeriön hallinnonalan osuudesta.

Hallitusohjelmaan sisältyy useita Maahanmuuttoviraston lupajärjestelmän tehostamiseen ja hakemusten käsittelyaikojen lyhentämiseen liittyviä tavoitteita sekä merkittävä määrä ulkomaalaislainsäädännön kehittämishankkeita, joiden tavoitteena on tiukentaa lainsäädäntöä nykyisestä. Hallintovaliokunta on jo käsitellyt huomattavan osan näistä hallituksen esityksistä. Valiokunta toteaa, että ehdotetuista lainsäädännön muutoksista aiheutuu kehyskauden alkupuolella lisäresurssitarvetta Maahanmuuttovirastolle lisääntyvien tehtävien muodossa, mutta jos muutosten tavoitteet toteutuvat, etenkin turvapaikkahakemusten määrän arvioidaan pidemmällä aikavälillä vähentyvän. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että EU:n maahanmuutto- ja turvapaikkapoliitiikka-uudistuksen mukaista lainsäädäntöä aletaan soveltaa kesällä 2026. Lainsäädännön muutokset ja

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

muut hallitusohjelman mukaiset tehostamistoimet edellyttävät Maahanmuuttoviraston riittävää resursointia. Valiokunta pitää tärkeänä, että käytössä olevat resurssit myös kohdennetaan virastossa tarkoituksenmukaisesti.

Maahanmuuttovirastossa on viime vuosina panostettu voimakkaasti lupaprosessien sujuvoittamiseen ja etenkin automaatio- ja ICT-kehitykseen, joilla tavoitellaan muun ohella käsittelyaikojen lyhentämistä ja kustannustehokkuuden lisäämistä. Nämä kehittämistoimet ovat jo alkaneet tuottaa tuloksia. Valiokunta pitää tärkeänä, että Maahanmuuttoviraston eri prosesseissa hyödynnetään lainsäädännön mahdollistamin tavoin mahdollisimman tehokkaasti automaatiota ja muita teknologisia ratkaisuja. Myös mahdollisuuksia hyödyntää tekoälyä nykyistä laajemmin on syytä selvittää. Jos Maahanmuuttoviraston toimintamenoihin kohdistetaan liian suuret säästövelvoitteet, riskinä on, ettei automaatiolla ja muilla kehittämistoimenpiteillä tavoiteltu säästöpotentiaali toteudu suunnitellusti. Hakemusten käsittelyajat uhkaavat pidentyä, jollei hakemusten käsittelyyn kohdenneta riittävästi resursseja.

Hyvinvointialueet

Hyvinvointialueiden rahoitus

Valtion talousarvioesityksen mukaan hyvinvointialueiden yleiskatteinen valtionrahoitus on vuodelle 2026 yhteensä noin 27,1 miljardia euroa. Sosiaali- ja terveydenhuollon laskennallinen rahoitus on noin 26,6 miljardia euroa. Pelastustoimen laskennallinen rahoitus on noin 589,8 miljoonaa euroa. Hyvinvointialueiden rahoitus kasvaa vuonna 2026 noin 0,9 miljardia euroa vuoteen 2025 verrattuna.

Valtion hyvinvointialueille myöntämän rahoituksen tasoa korotetaan vuosittain koko maan tasolla huomioimalla ennakoitu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen kasvu, kustannustason nousu sekä tehtävämuutokset. Vuonna 2026 jälkikäteistarkistuksella vähennetään noin 184 miljoonaa euroa perustuen hyvinvointialueiden vuoden 2024 tilinpäätöksiin.

Hyvinvointialueiden rahoituksen indeksikorotus on 3,25 prosenttia, jonka mukainen kustannustason muutos lisää rahoitusta noin 853 miljoonaa euroa, josta jälkikäteistarkistukseen sisältyvä indeksikorotuksen määrä on noin 36 miljoonaa euroa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen kasvun perusteella korotetaan rahoitusta noin 248 miljoonaa euroa, josta jälkikäteistarkistukseen sisältyvää palvelutarpeen kasvua on noin 10 miljoonaa euroa vuodelle 2026.

Tehtävämuutokset vähentävät rahoitusta yhteensä noin 72 miljoonaa euroa. Vähennyksinä rahoituksen tasoon vaikuttavia tehtävämuutoksia ovat muun muassa henkilöstömitoituksen kehittäminen teknologiaa hyödyntäen ja teknologian hyödyntäminen kotihoidossa, sairaaloiden ja päivystysten erikoissairaanhoidon työnjakoon liittyvä säästön kasvu, vammaispalvelulain soveltamisalan muutos ja tarkentaminen sekä niin sanotun demokratiarahan vähentäminen. Lisäyksinä on huomioitu muun muassa omais- ja perhehoidon palkkiotason nostaminen, tietoaisteistojen käsittelyn laajentaminen (nk. toisiolaki) ja hedelmöityshoitojen haittakorvauksen korotus. Lisäksi muihin aiemmin tehtyihin säädösmuutoksiin perustuva rahoituslisäys on 10,6 miljoonaa euroa.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

Vuoden 2026 siirtymätasaukset vähentävät rahoitusta noin 29 miljoonaa euroa. Hyvinvointialueiden rahoituslain (617/2021) 11 §:n mukaiseen lisärahoitukseen on varattu 1 miljoonaa euroa. Lisärahoitus myönnetään rahoituslain 26 §:n mukaisen menettelyn perusteella.

Hyvinvointialueiden talouden kehitysnäkymät

Vuonna 2024 hyvinvointialueiden yhteenlaskettu alijäämä oli 1,1 miljardia euroa. Tulos oli hie-
man ennakoitua parempi. Kokonaisalijäämä kasvoi kuitenkin jo 2,4 miljardiin euroon. Positiivis-
ta oli kustannusten kasvun hidastuminen noin 2,9 prosenttiin. Alueelliset erot kustannuskehityk-
sessä ja kertyneessä alijäämässä olivat kuitenkin suuret. Lähes kaikkien hyvinvointialueiden
osalta (pois lukien Helsinki ja Länsi-Uusimaa) täyttyi vähintään yksi arviointimenettelyn kriteeri.

Vuoden 2025 tilinpäätösennusteen mukaan koko maan vuoden 2025 ylijäämäksi ennustetaan
noin 230 miljoonaa euroa, joka vastaa koko maan tasolla talousarvioita. Hyvinvointialueiden ker-
tynyt alijäämä supistuu 2,2 miljardiin euroon. Talouden kohentuminen johtuu pääasiassa rahoi-
tuksen jälkikäteistarkistuksesta ja alueiden sopeutustoimista.

Valtiovarainministeriön kansantalousosaston ennusteessa, joka on niin sanottu painelaskelma¹,
hyvinvointialueiden yhteenlaskettujen nettokustannusten kasvu on noin 4,0 prosenttia vuodelle
2026. Tilikauden tulos on noin 400 miljoonaa euroa ylijäämäinen vuonna 2026. Menojen kasvu
aiheutuu pääasiassa hintojen nopeasta kasvusta. Henkilöstömenot kasvavat sovittujen palkanko-
rotusten ja palkkaohjelmien vuoksi yleistä ansiotasoa nopeammin. Hyvinvointialueiden omia so-
peutustoimia on sisällytetty ennusteeseen varovaisesti (n. 150 milj. euroa). Sopeutuspaineet py-
syvät kuitenkin mittavina alkuvuosien alijäämien vuoksi. Arvio vuodesta 2026 on laadittu varo-
vaisesti suhteessa alueiden omiin suunnitelmiin, ja ennusteeseen liittyy siten useita riskejä.

Hallintovaliokunnan saamista selvityksistä ilmenee, että hyvinvointialueiden toiminnallinen ja
taloudellinen eriytymiskehitys on edelleen voimakasta. Osa alueista suoriutuu hyvin, mutta osal-
la alueista haasteet kasautuvat ja kasvavat. Hallintovaliokunta ymmärtää hyvinvointialueiden
huolia rahoituksen riittävyydestä, mutta toteaa, että kannustimia tarvitaan toiminnan kehittämi-
seen. Tehdyt toimenpiteet näyttävät tehoavan alueilla, jotka ovat pystyneet uudistumaan ja kehit-
tämään toimintaansa. Valiokunta toteaa, että niitä alueita, joissa toimenpiteitä on tehty ja suunta
on hyvä, tulee auttaa mekanismeilla, joilla alijäämät saadaan kohenemaan.

Valiokunta pitää alueiden onnistumista kustannusten pitkäjänteisessä hallinnassa keskeisenä asi-
ana hyvinvointialueiden talouden vakauttamisessa. Samalla alueiden rahoitusjärjestelmään tarvi-
taan vakautta, kannustavuutta ja ennustettavuutta.

¹ Ennusteessa on huomioitu yleisen talous- ja väestökehityksen lisäksi tiedossa olevien päätösperäisten toi-
mien vaikutus.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

Kuntatalous

Talousarvioesitys kuntatalouden näkökulmasta

Vuoden 2026 talousarvioesityksessä kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen ehdotetaan noin 3,55 miljardia euroa. Valtionosuus kasvaa vuoden 2025 varsinaiseen talousarvioon verrattuna noin 185 miljoonalla eurolla.

Vuonna 2026 valtion ja kuntien välinen kustannustenjaon tarkistus lisää valtionosuutta noin 127 miljoonaa euroa, kun huomioidaan sote-siirtolaskelman yhteydessä kunnilta hyvinvointialueille siirretyt kustannukset ja tuotot. Indeksikorotus (3,5 %) lisää valtionosuutta noin 111 miljoonaa euroa, missä on huomioitu hallitusohjelman mukaisesti indeksikorotuksen yhden prosenttiyksikön korotusta vastaava säästö (noin 32 milj. euroa).

Valtionosuustehtävien muutosten nettovaikutus on noin 69 miljoonaa euroa valtionosuutta lisäävä. Euromääräisesti merkittävin tehtävämuutos on vuonna 2025 voimaan tullut oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistaminen, jonka vaikutus on noin 53,5 miljoonaa euroa vuonna 2026. Asukasluvun ja laskentatekijöiden muutokset vaikuttavat laskennalliseen valtionosuuteen lisäävästi (noin 13 milj. euroa), samoin valtionosuuden lisäosien muutos (noin 7 milj. euroa).

Kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistuu kevään 2025 kehysriihessä osana kasvutoimien rahoitusta päätetty 75 miljoonan euron pysyvä valtionosuuden vähennys. Vähennys on esitetty toteutettavaksi vuonna 2026 vakiintuneesta käytännöstä poiketen prosentuaalisena vähennyksenä (noin 2 %) kunkin kunnan saamasta valtionosuudesta (HE 100/2025 vp). Talousarvioesityksen mukaan kuntien peruspalvelujen valtionosuusprosentti kuitenkin nousee 25,02 prosentista 25,73 prosenttiin vuonna 2026.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että kuntien valtionavut (laskennalliset valtionosuudet + veroperustemuutosten kompensointi + muut valtionavustukset) kasvavat noin 3 prosenttia vuoteen 2025 verrattuna ollen vuonna 2026 yhteensä noin 5,9 miljardia euroa. Kasvu johtuu ennen kaikkea laskennallisten valtionosuuksien kasvusta. Laskennalliset valtionosuudet (VM + OKM) ovat vuonna 2026 yhteensä noin 4,9 miljardia euroa. Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen rahoituksesta valtaosa sisältyy valtiovarainministeriön pääluokkaan osana kuntien peruspalveluiden rahoitusjärjestelmää. Opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokkaan sisältyy tärkeitä lisäyksiä muun muassa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen vahvistamiseen.

Talousarvioesitys sisältää monia kuntatalouteen vaikuttavia toimenpiteitä, joiden nettovaikutus kuntatalouteen vaihtelee. Hallintovaliokunta pitää erittäin tärkeänä, että uusiin tai laajentuviin tehtäviin ja velvoitteisiin osoitetaan 100 prosentin valtionosuus ja että valtion päättämien veroperustemuutosten vaikutukset kompensoidaan kunnille. Hallituksen toimenpiteiden yhteisvaikutus heikentää kuntataloutta noin 170 miljoonalla eurolla vuonna 2026 vuoteen 2025 verrattuna. Kun tarkastellaan päätösperäisten toimien vaikutuksia koko vaalikauden ajalta, nettovaikutus on kuitenkin yhteensä noin 200 miljoonaa euroa kuntataloutta vahvistava vuonna 2026.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

Kuntien talouden näkymät

Talousarvioesityksestä ilmenee, että Suomen talouden toipuminen on ollut hidasta. Keskipitkällä aikavälillä Suomen talouden odotetaan kuitenkin kasvavan kohtalaisesti. Valiokunta toteaa, että julkisen talouden tila heijastuu kuntien talouteen. Kuntatalouden tilanne heikkeni odotetusti vuonna 2024 ja sen arvioidaan heikkenevän edelleen vuosina 2025 ja 2026. Kuntien toimintakuluja kasvattavat muun muassa kunta-alalle sovitut palkankorotukset sekä vuoden 2025 alusta voimaan tullut TE-palvelu-uudistus. Uudistuksessa kunnille ja kuntien muodostamille yhteistoiminta-alueille siirrettiin vastuu työ- ja elinkeinopalveluiden järjestämisestä, ja samalla kuntien rahoitusvastuuta työttömyysetuuksista laajennettiin. Rahoitus työvoimapalveluiden järjestämiseen siirrettiin työ- ja elinkeinoministeriön pääluokasta kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan työttömyyden kasvun myötä työllisyysalueiden asiakasmäärät ja kuntien rahoittamat työttömyysturvamenot ovat lisääntyneet odotettua voimakkaammin. Avustusmenoja on nostettu ennusteessa vuoden alkupuoliskon työttömyysmenojen kertymien perusteella. Hallintovaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota arvioihin uudistuksen aliresursoinnista (myös HaVL 8/2025 vp). Valiokunta toteaa, että työllisyyskehityksellä on TE-uudistuksen jälkeen entistä suurempi vaikutus kuntien talouteen, kun kuntien rahoitusvastuut työllisyyden hoidosta ovat aiempaa laajemmat. Kuntatalous on siten aiempaa herkempi talouden suhdannevaihteluille, kun tulojen lisäksi myös menot reagoivat suoraan työllisyyskehitykseen. Lisäksi uudistus voi kasvattaa kuntien välisiä eroja, koska työllisyyden vaihtelu poikkeaa kuntien välillä.

Kuntien verotulojen kehityksen arvioidaan suhdannetilanteen kohentuessa vahvistuvan vuonna 2026 noin 5,2 prosentin kasvuun ja tasaantuvan vuosina 2027—2029 keskimäärin hieman alle 4 prosenttiin vuodessa. Kuntatalousohjelmassa esitetyn painelaskelman perusteella kuntatalouden tulot eivät kuitenkaan riitä kattamaan kasvavia menoja, eikä vuosikate riitä tulevana vuosina nettoinvestointeihin. Kuntatalouden investoinnit pysyvät korkealla tasolla, vaikkakin kuntakohtaiset erot ovat huomattavia. Kuntatalouden lainakannan arvioidaan kasvavan vuoden 2024 noin 20,5 miljardista eurosta vuoteen 2029 mennessä noin 26,5 miljardiin euroon.

Kuntakokoryhmittäisessä tarkastelussa talouden tasapainotilaa kuvaava toiminnan ja investointien rahavirta painuu kaikissa kuntakokoryhmissä negatiiviseksi kehyskauden loppua kohden mentäessä. Kuntatalousohjelmasta ilmenee, että ryhmien välillä on havaittavissa suuria eroja, minimi ollessa noin -417 euroa asukasta kohden alle 2 000 asukkaan kuntakokoryhmässä ja maksimi -93 euroa asukasta kohden 40 000—100 000 asukkaan kuntakokoryhmässä. Kuntatalouden sopeutuspainetta arvioidaan myös laskennallisen kunnallisveroprosentin korotuspaineen avulla. Koko maan tasolla tarkasteltuna laskennallinen paine veroprosentin korotukseen kasvaa selvästi tarkastelukauden aikana. Suurin paine on pienissä alle 5 000 asukkaan kunnissa. Kuntakokoryhmien välillä ja myös ryhmien sisällä on tältäkin osin suuria eroja. Joissakin kuntakokoryhmissä ja yksittäisissä kunnissa voi tarkastelukaudella olla jopa laskennallista veroprosentin alentamismahdollisuutta.

Hallintovaliokunta toteaa, että yksittäisten kuntien talouden tilanteet vaihtelevat voimakkaasti, ja kuntakentässä on nähtävissä sekä taloudellista että toiminnallista eriytymistä. Yksittäisten kuntien taloudellisia lähtökohtia vaikeuttavat sote-uudistuksen tasauserät. Kuntien eriytymistä kiih-

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

dyttävät väestökehitys ja taloudellisen kasvun erilainen jakautuminen maan sisällä. Myös kuntien tulevaisuudenhaasteet eriytyvät, mikä liittyy esimerkiksi työvoiman saatavuuteen, kaupungistumiseen ja syntyvyyden kehitykseen. Myös kuntien investointinäkymissä on huomattavia eroja. Osassa kuntia investointien ennakoitaan pienenevän lähivuosina, mutta etenkin kasvukeskuksissa ja suurissa kaupungeissa investointipaineiden arvioidaan pysyvän korkealla tasolla.

Hallintovaliokunta korostaa, että kuntien tehtävistä säädettäessä on huolehdittava siitä, että kunnilla on tosiasialliset edellytykset suoriutua velvoitteistaan rahoitusperiaatteen mukaisesti. Valtion rahoitusvastuun täysimääräinen toteutuminen edellyttää sitä, että uusien tai laajentuvien tehtävien ja velvoitteiden vaikutukset kuntatalouteen arvioidaan realistisesti. Uudistusten vaikutusarvioinneissa tulee kiinnittää huomiota myös tehtävä- ja velvoitemuutosten henkilöstövaikutuksiin, koska kunta-alan palkansaajien eläköityminen on voimakasta ja työvoimatilanne vaihtelee toimialoittain ja alueittain. Uudistusten kustannusvaikutuksia ja rahoituksen riittävyyttä tulee seurata tarkasti.

Hallintovaliokunta toteaa, että sote-uudistuksesta huolimatta kuntataloudessa vallitsee tulojen ja menojen välillä rakenteellinen, ylivaalikautinen epätasapaino. Myös kuntien eriytymiskehitys kiihtyy. Lisäksi julkisen talouden tilanne haastaa kuntarakennetta. Kuntatalouden kestävyys turvaaminen pitkällä aikavälillä tulee siten yhä tärkeämmäksi. Hallintovaliokunta pitää tärkeänä, että kuntien rahoituksen ja valtionosuusjärjestelmän kokonaisuus uudistetaan vastaamaan kuntien uutta roolia ja sote-uudistuksen voimaantumisen sekä TE-uudistuksen jälkeistä tilannetta. Myös normien purkua on vietävä määrätietoisesti eteenpäin.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp

Helsingissä 15.10.2025

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Christoffer Ingo r
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Paula Werning sd
varajäsen Jari Ronkainen ps
varajäsen Henrik Vuornos kok

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne
valiokuntaneuvos Henri Helo
istuntoasiainneuvos Sanna Helopuro

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Sosialidemokraatit korostavat, että vahva sisäinen turvallisuus muodostaa hyvinvoivan yhteiskunnan kantavan perustan. Siksi valtion sisäisestä turvallisuudesta vastaavien viranomaisten toimintaedellytyksistä ja resursseista on huolehdittava. Tehokas ja riittävästi resursoitu viranomais-toiminta on välttämätöntä, jotta turvallisuuden tasa-arvo yhteiskunnassa voi toteutua kaikkialla Suomessa. Hallintovaliokunta on aikaisempien vuosien talousarvioita koskeissa lausunnoissaan toistuvasti korostanut sisäisen turvallisuuden viranomaisten toimintaedellytyksistä huolehtimista ja rahoituspuolelta turvaamista vaalikaudet ylittävällä, kestäväällä ja pitkäjänteisellä tavalla. Samalla sosialidemokraatit muistuttavat kuntien ja hyvinvointialueiden järjestämien palveluiden toimintaedellytysten turvaamisen tärkeydestä, jotta yhteiskunta pysyy eheänä ja kaikki pidetään mukana. Turvallisuuden perustat rakennetaan päiväkodeissa, kouluissa, sairaaloissa ja sosiaalitoimissa, ja pitämällä huolta kuntien ja hyvinvointialueiden peruspalveluista tuetaan näin myös turvallisuusviranomaisten työtä.

Sosialidemokraatit tukevat hallituksen tavoitteita julkisen talouden tasapainottamisesta. Katsomme kuitenkin, että jotkut vuoden 2026 talousarviossa tehdyt valinnat ovat lyhytnäköisiä tai heikosti perusteltuja. Kunnille ja hyvinvointialueille tulee tarjota näkymät toiminnan kehittämiseen pitkäjänteisesti hätäisten leikkausten sijaan. Olemme myös huolissamme, että eri sisäministeriön hallinnonalan viranomaisiin kohdistetut mekaaniset määrärahavähennykset johtavat enemmän operatiivisesta toiminnasta tinkimiseen kuin aitoon toiminnan tehostumiseen. Tässä peräänkukutamme hallituksen ja ministeriön vastuuta huolehtia, että säästötoimenpiteet kohdistuvat ensisijaisesti tukitoimiin ja hallintoon ja että niillä edistetään toiminnan tehostamista, ei sen vähentämistä.

Kuntatalous

Kunnat ovat vähitellen mukautuneet roolinsa historialliseen muutokseen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen toteuduttua. Uudistuksessa käytännössä puolet kuntien tehtävistä ja rahoituksesta siirtyi hyvinvointialueille ja kuntien toiminnan painopiste muuttui merkittävästi. Sosialidemokraatit pitävät tärkeänä, että muuttuneessa tilanteessa kuntien edellytykset järjestää ja tuottaa palveluita sekä kyky tehdä investointeja edelleen turvataan. Ennen kaikkea hallituksen on toteutettava kuntien valtionosuusjärjestelmän uudistus, jolla järjestelmä mukautetaan sote-uudistuksen jälkeiseen aikaan. Samalla valtion on myös muuten toiminnallaan pyrittävä vähentämään kuntien toimintaympäristön ennakoimattomuutta ja toimittava kuntien kumppanina, eikä lisättävä omilla toimillaan kuntien nykytilanteen haasteita. On huomattava, että kuntien sopeutuspaineen kasvattaminen johtaa väistämättä joko verojen korotuksiin kunnissa tai palveluiden karsimiseen nykyisestä. Mikäli kuntien liikkumavaraa kavennetaan entisestään, kohdistuvat tästä seuraavat sopeutukset todennäköisimmin kuntien suurimpiin menoihin, eli kasvatukseen ja opetukseen.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen kohdistuu vuoden 2026 talousarvioesityksessä 75 miljoonan euron pysyvä valtionosuuden vähennys, joka toteutettaisiin prosentuaalisena vähennykse-

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 1

nä (noin 2 %) kunkin kunnan saamasta valtionosuudesta. Tätä leikkausta ei voida pitää perusteltuna huomioiden kuntien haastava taloustilanne. Kuntien kyky huolehtia lakisääteisistä tehtävistään tulee taata pitkäjänteisillä rahoitusratkaisuilla, ja hallituksen tulisi saada toteutettua hallitusohjelmaankin kirjattu valtionosuusjärjestelmän uudistus sen sijaan, että kuntien tilannetta kurjistetaan vähittäisillä leikkauksilla. Hallituksen aikaisemmin toteuttamat päätökset ovat jo suoraan ja välillisesti heikentäneet kuntataloutta, ja huono työllisyystilanne laskee kuntien tuloja ja nostaa kustannuksia. Sosialidemokraatit edellyttävät kuntatalousvaikutusten arvioimista kaikissa hallituksen säästötoimissa.

Hyvinvointialueiden talous

Sosialidemokraatit edellyttävät, että hyvinvointialueille turvataan aidosti edellytykset järjestää kansalaisille laadukkaita, oikea-aikaisia ja kustannustehokkaita sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen palveluja. Hyvinvointialueiden toiminnan ensimmäisiä vuosia ovat haastaneet taloudellisesti muun muassa korkea inflaatio, ostopalveluiden kustannusten nopea kasvu, henkilöstöpula sekä toteutuneet palkankorotukset.

Hallitus on ollut hyvin hidas reagoimaan hyvinvointialueiden vaikeaan taloustilanteeseen. Soteuudistuksen yhteydessä vallinneista poikkeuksellisista olosuhteista johtuen hyvinvointialueiden toiminta lähti liikkeelle rahoituksella, joka on sittemmin osoittautunut hyvin tiukaksi suhteessa alueille siirtyneisiin tehtäviin. Hyvinvointialueet ovat toiminnan alkuvaiheessa tehneet merkittäviä alijäämiä. Näiden tarkoituksenmukaiseen kattamiseen ja talouden kestävään tasapainottamiseen alueet olisivat tarvinneet enemmän aikaa kuin mitä rahoituslain normaalitilanteeseen tarkoitettu mekanismi mahdollistaa. Hallitus on nyt ilmoittanut valmistelevansa esitystä, jolla joillekin alueille annettaisiin lisäaikaa alijäämiensä kattamiseen. Ilmoitus on kuitenkin tullut ihan liian myöhään suhteessa alueiden pitkäjänteisen taloussuunnittelun tarpeisiin. Hyvinvointialueet tarvitsisivat pitkäjänteisen ja ennustettavan toimintaympäristön, jossa huomioidaan niiden talouden realiteetit.

Tähän liittyen pidämme hyvin vääränä hallituksen päätöstä vähentää Helsingin kaupungilta sote-palveluiden järjestäjänä väliaikaisesti rahoitusta 15 miljoonaa euroa vuodelta 2026 muuttamalla määräaikaisesti rahoituslain siirtymätasasta koskevaa sääntelyä. Tällaiset ad hoc -säästöpäätökset ovat täydellinen vastakohta sille pitkäjänteistä taloudenpitoa suosivalle luotettavalle ja ennustettavalle sääntely-ympäristölle, jota hyvinvointialueet tarvitsevat. Helsingin kaupungin rankaiseminen siitä, että se on saanut sote-taloutensa tasapainoon, heikentää hyvinvointialueiden luotamusta valtion lupauksiin ja kannustimia tasapainottaa taloutensa hallituksen tavoitteiden mukaisesti.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 1

Helsingissä 15.10.2025

Eveliina Heinäluoma sd
Saku Nikkanen sd
Paula Werning sd

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Keskustan valiokuntaryhmä haluaa eriävässä mielipiteessä kiinnittää huomiota Suomen kokonaisturvallisuuteen, jossa turvallisuusviranomaisten lisäksi olennainen osa on myös kriisivalmius, josta huolehtivat kunnat ja hyvinvointialueet omalla palveluverkostollaan.

Katsomme myös, että kokonaisturvallisuuden vahvistamiseksi jatkossa olisi perusteltua laatia kokonaisturvallisuuden selonteko, joka muun muassa edistäisi kohdentamaan riittävät voimavarat turvallisuudesta huolehtiville eri toimijoille.

Sisäisestä turvallisuudesta ei saa tehdä alueellista etuoikeutta

Kokoomuksen ja perussuomalaisten johtaman hallituksen ohjelmassa luvataan vahvistaa kansallista turvallisuutta ja yhteiskunnan kriisinkestävyyttä. Tavoite on oikea, jos se toteutetaan viisaasti.

Suomen sisäisestä turvallisuudesta vastaava sisäministeri Mari Rantanen (ps) linjasi talvella, että ”kaupungissa ja maalla ei voi olla samanlainen palvelutaso” (MT 19.2.2025). Eduskunnalle hiltajattain annetussa sisäisen turvallisuuden selonteossa (VNS 6/2025 vp) ministerin linjaus on puettu ajatukseen ”samankaltaiset palvelut samankaltaisilla alueilla”. Pidämme tätä Suomen kokonaisturvallisuuden kannalta kyseenalaisena ja vahingollisena.

Samankaltaiset palvelut samankaltaisilla alueilla -periaate tarkoittaisi sitä, että kokoomuksen ja perussuomalaisten johtama hallitus olisi luopunut tavoitteesta vahvistaa koko Suomen turvallisuutta. Tämän seurauksena alueiden eriytyminen kiihtyisi turvallisuusviranomaisten palveluiden keskittyessä.

Keskustan valiokuntaryhmä tähdentää, että sisäisestä turvallisuudesta ei voi eikä saa tehdä alueellista etuoikeutta. Suomen kyky vastata erilaisiin kriisitilanteisiin nojaa jo olemassa oleviin turvallisuusviranomaisten ja muiden tuottamiin palveluihin, kuten esimerkiksi sairaalat. Muun muassa rajaturvallisuuden uhkia ja häiriötilanteita pitää kyetä torjumaan jo raja-alueella. Hallituksen nyt ajamalla linjalla heikomman palvelutason alueet pidettäisiin heikkoina, jolloin niin sanottu vaste kriisitilanteisiin olisi vasta syvällä sisämaassa. Muistutamme myös, että turvallisuuden hoito Suomessa nojaa vahvasti turvallisuusviranomaisten väliseen yhteistyöhön.

Siksi katsomme, että Suomessa turvallisuus on nähtävä kokonaisuutena, joka muodostuu ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja sisäisestä turvallisuudesta. Laajemmassa merkityksessä siihen voidaan kytkeä myös rauhanajan palvelut, joihin kriisitilanteiden hoitaminen nojautuu. Jokainen edellä mainittu osa-alue täytyy pitää kunnossa. Tällä kaikella on vaikutusta myös kansalaisten resilienssiin eli kriisinsietokykyyn. Jokaisella suomalaisella pitää olla tunne, että valtiovalta ei ole jättänyt heitä yksin. Tällä on vaikutuksia myös maanpuolustustahtoon.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Katsomme olevan perusteltua, että jatkossa erillisinä annettavat ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, puolustuspoliittinen selonteko ja sisäisen turvallisuuden selonteko yhdistettäisiin samaksi asiakirjaksi, Suomen kokonaisturvallisuuden selonteoksi. Samalla olisi mahdollisuus määrittellä kokonaisturvallisuuden kehittämisen ja ylläpitämisen määrärahatarpeet ja pitää ne kauttaaltaan vakaina kaikille sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden sekä maanpuolustuksen toimijoille. Ongelmana jo useamman vaalikauden ajan on ollut, että puolustus saa aina pyytämänsä rahoituksen, mutta sisäisen turvallisuuden viranomaiset joutuvat tyytymään siihen, mitä niille kulloinkin annetaan.

Hallitus kiihdyttää tietoisesti kuntien ja kuntalaisten eriarvoistumista

Kunnat vastaavat merkittävistä palveluista sekä alueidensa elinvoimasta. Kunnallinen itsehallinto on ollut merkittävä voimavara erilaisista kriiseistä selviytymisessä. Se on asukkaiden päätösvaltaa.

Hallitusohjelmassa luvataan huolehtia kaikenkokoisista kunnista. Myös kuntatalous on saanut iskuja heikosta talous- ja työllisyyskehityksestä. Kuntatalouden vakauttaminen edellyttäisi kuntien rahoituksen uudistamista sekä kuntien tehtävien ja velvoitteiden karsimista. Huonon talous- ja työllisyyskehityksen vuoksi jokaisen kunnan taloudellinen liikkumavara on pienenemässä, joten hallitusohjelmassa luvattujen uudistusten kanssa ei tulisi enää aikailla.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan hallituksen toimenpiteet heikentävät kuntataloutta myös ensi vuonna. Kunnille kohdistetaan suora 75 miljoonan euron valtionosuusleikkaus. Jo hallitusohjelmassa on päätetty indeksijarrusta, normien purun perusteella on jo tehty leikkauksia normeja kuitenkin purkamatta sekä kotoutumiskorvausten leikkaukset ovat sysänneet kotoittamisen rahoitusvastuuta varsinkin suurimmille kaupungeille.

Kuntien talouksia kiristää lisää myös koko ajan heikkenevä työllisyystilanne, joka kasvattaa kuntien kustannuksia jopa 200 miljoonaa euroa. Sosiaaliturvaan tehtyt leikkaukset ovat kasvattaneet toimeentulotuen tarvetta, joka kasvattaisi kuntien rahoitusvastuuta jopa 100—150 miljoonalla eurolla vuonna 2027.

Lisäksi sote-siirron jälkikäteisperinnät rasittavat yhä kuntataloutta yhteensä 231 miljoonalla eurolla vuosina 2025—2027. Myös tämä vähentää kuntien valtionosuuksia ja on omiaan vaikeuttamaan kuntien talousarviovalmistelua. Hallitus on ollut tästä tietoinen, mutta ei ole hakenut ratkaisuja.

Paitsi että kuntatalouden näkymät ovat heikentyneet nopeasti edellä mainituin syin, on Keskustan valiokuntaryhmä erityisen huolissaan kuntien välisten erojen syventymisestä. Kunnallisverorasituksella mitattuna ero pienimmän ja suurimman välillä on jo 6,2 prosenttiyksikköä. Vaikeudet ovat alueellisia, mihin eivät kuntaliitoksetkaan auta. Useita pieniä kuntia uhkaa jo kriisikuntamenettely. Myös keskikokoiset kunnat alkavat olla vaikeuksissa.

Huolestuttavaa on myös se, että hallitus on jo tehnyt ja tekemässä lisää lainsäädäntöä, joka lisäisi kuntien kustannuksia ja kaventaisi kunnallista itsehallintoa. Tuorein esimerkki on hankintalain tulossa oleva uudistus, joka lausuntokierroksella sai yksiselitteisen tyrmäyksen lähes jokaiselta

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp Eriävä mielipide 2

lausunnonantajalta muun muassa sen vuoksi, että se voisi johtaa julkisten menojen räjähdysmäiseen kasvuun sekä vaarantaisi huoltovarmuutta ja kyberturvallisuutta.

Oman haasteensa kuntien talouksille aiheuttavat myös sote-kiinteistöt, joita kunnat ovat vuokranneet hyvinvointialueille 3+1-vuotisilla sopimuksilla. Sopimukset päättyvät kuluvan vuoden loppussa, ja ennakkotietojen mukaan jopa huomattava osa sote-kiinteistöistä on jäämässä tyhjilleen, kun hyvinvointialueet eivät käytä optiovuottaan. Muistutamme eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunnosta (PeVL 17/2021 vp), jonka mukaan sote-kiinteistöistä aiheutuvien korvausten tulee olla sellaisia, jotka turvaavat kunnan taloudellisen itsehallinnon. Hallitus on varautunut tähän 150 miljoonalla eurolla.

Keskustan valiokuntaryhmä muistuttaakin hallitusta ohjelmassaan antamastaan lupauksesta tukea kasvavien kaupunkiseutujen investointikykyä sekä huolehtia taantuvien kuntien elinvoimasta. Jos hallitus ei siihen kykene, se pitäisi myöntää avoimesti ja rehellisesti.

Vaalikauden ylitettyä jo puolivälin olisi hallituksen jo korkea aika alkaa lunastaa lupauksiaan.

Keskustan mielestä valtionosuusuudistuksen viivästyminen osoittaa, kuinka kauas maan hallituksen ymmärrys on loitonnut kuntalaisten arjesta ja oikeasta elämästä. Kuntien tuottamat palvelut, kuten päiväkodit, varhaiskasvatus, koulut sekä katujen ja kiinteistöjen kunnossapito, ovat asioita, joiden järjestäminen kuuluu kuntien tehtäviin. Rikkonaisen valtionosuusjärjestelmän takia osa Suomen kunnista joutuu tällä hetkellä maksamaan valtiolle negatiivisina valtionosuuksina sen, että tuottaa nämä elintärkeät palvelut kuntalaisille.

Valtionosuusuudistus tulee toteuttaa kiireellisesti ja oikeudenmukaisesti sekä kuntien välisiä eroja tasoittavasti.

Kuntien jo kauan aikaa sitten antamasta noin 500 norminpurkuehdotuksesta on varmasti toimeenpantavissa merkittävä osa. Lisäksi hallituksen tulee pidättäytyä kaikenlaisista lainsäädäntömuutoksista, jotka lisäävät julkisia kustannuksia sekä kaventavat kuntien itsehallintoa. Venäjä-pakotteista taloudellisesti eniten kärsineen itäisen Suomen asukkaita palveluineen ei saa jättää oman onnensa nojaan.

Hyvinvointialueiden kurjistaminen vaarantanut sote-lähipalvelut

Myös hyvinvointialueiden taloudet ovat alkaneet eriytyä. Siihen tulee suhtautua vakavasti, koska kysymys on sote-palveluja tarvitsevien ihmisten perustuslaillisista oikeuksista. Osa hyvinvointialueista on joutumassa muutosneuvottelujen kierteeseen tai arviointimenettelyyn, jotka molemmat vievät aikaa uudistaa palveluja sekä parantaa sote-ammattilaisten työskentelyolosuhteita.

Keskustan valiokuntaryhmä toistaa aiemman vaatimuksensa hyvinvointialueiden alijäämien katamisajan pidentämistä kahdella vuodella vuoden 2028 loppuun saakka. Korostamme, että alijäämien juurisyyt liittyvät muun muassa nopeiden geopoliittisten muutosten aiheuttamaan voimakkaaseen inflaatioon, joka teki hyvinvointialueiden alkuhoidituksen riittämättömäksi.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Hallituksen tulisi myös kehittää hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmää saatujen kokemusten perusteella. Meneillään on vuoteen 2029 ulottuva siirtymäkausi, jonka jälkeen rahoitusjärjestelmästä tulee pysyvä.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmässä olisi parantamisen varaa. Nykyinen laskentatapa ei huomioi hyvinvointialueiden työehtosopimusten kustannustason muutosta. Käytössä oleva yleinen ansiotasoindeksi (3,6 %) aliarvioi todelliset kustannukset verrattuna hyvinvointialueiden ansiotasoindeksiin (4,8 %). Tämä aiheuttaa noin 190 miljoonan euron leikkauspaineet vuodelle 2026. Kustannustason korjaus tapahtuisi vasta jälkikäteen ja silloinkin vain osittain (80 % kahden vuoden viiveellä).

Niin ikään hyvinvointialueiden rahoituksen kasvu vaihtelee ensi vuonna alueittain 1—5 prosentin välillä samaan aikaan, kun kustannukset kasvavat keskimäärin 4 prosenttia. Monilla hyvinvointialueilla rahoituksen kasvu ei riitä kattamaan kustannustason nousua.

Lisäksi hallituksen linjaamat tehtävämuutokset (esim. omais- ja perhehoidon palkkiot, teknologian hyödyntäminen) vähentävät hyvinvointialueiden rahoitusta 72 miljoonaa euroa. Taloudellisten vaikutusten arviointi on tässä epävarmaa. Myös alueelliset erot vaikuttavat toimeenpanoon. Siksi tehtävämuutosten vaikutuksia pitäisi seurata ja rahoitusta korjata, jos säästöjä ei saavuteta alueesta riippumattomista syistä.

Asiantuntijakuulemisissa ilmaistiin huoli myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön erikoistumiskoulutuksen määrärahan 18,7 miljoonan euron leikkauksesta, joka on noin viidennes koulutusrahasta. Leikkaus tulee heikentämään julkisen sektorin sote-alan pitovoimaa ja hyvinvointialueiden kykyä varautua eläköitymiseen ja kasvavaan palvelutarpeeseen.

Pelastustoimi on tärkeä osa sisäistä turvallisuutta

Haluamme nostaa esiin myös Kuopion Pelastusopiston vaikean tilanteen. Sille on osoitettu priorisoiduksi tehtäväksi pelastajien koulutusmäärien mittava lisääminen. Riittämätön rahoitus ja Pelastusopistolle kohdistetut säästötoimenpiteet luovat jo uhkaa pelastustoimen ja hätäkeskustoiminnan tulevaisuuden palvelukyvyn kannalta, koska hallituksen antamalla rahoituksella Pelastusopisto ei kykene kouluttamaan tarvittavaa määrää uusia pelastusalan ammattilaisia.

Kuopion Pelastusopiston kannalta huomionarvoista on, että hallitus alkoi vuodesta 2024 alkaen rahoittaa Helsingin pelastuskoulua, jota siihen mennessä rahoitti Helsingin kaupunki. Käytännössä Kuopion Pelastusopistolle aiemmin päätetystä lisärahoituksesta puolet kohdistettiin Helsingin pelastuskoululle. Siksi voidaan sanoa, että Kuopion Pelastusopisto on joutunut jo kahteen kertaan leikkausten kohteeksi.

Asiantuntijakuulemisissa Kuopion Pelastusopisto kertoi rahoituksesta puuttuvan yksi miljoonaa euroa. Se on ajamassa Pelastusopiston jälleen kerran muutosneuvotteluihin ja tinkimään koulutuksen laadusta. Huolta aiheuttaa myös hankintalain uudistus, joka olisi pakottamassa Pelastusopiston muun muassa varusteiden pesun hoitamiseen omana tuotantonaan.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 2

Toinen ja vielä vähemmän julkista keskustelua aiheuttanut olennainen sisäisen turvallisuuden toimija ovat sopimuspalokunnat. Noin 90 prosenttia Suomen pinta-alasta on sopimuspalokuntien vastuulla ja hoidossa. Ne ovat erityisesti harvaan asuttujen alueiden turvallisuuden takaajia ja toimivat merkittävänä osana kansallista kriisivalmiutta. Saamamme tiedon mukaan sisäministeriö olisi tiukentamassa sopimuspalokuntalaisten kuntovaatimuksia syitä kertomatta. Se ei istu lainkaan sisäisen turvallisuuden selonteossa kirjattuun lupaukseen huolehtia sopimuspalokuntien toimintaedellytyksistä, jotta pelastuspalvelut voitaisiin turvata tasapuolisesti koko Suomessa. Sen sijaan, että sopimuspalokuntien toimintaa vaikeutetaan, pitäisi sopimuspalokuntatoimintaa pyrkiä vahvistamaan, jotta sillä olisi tulevaisuudessa riittävästi osaajia ja asianmukaista kalustoa. Muistutamme eduskunnan maaliskuussa 2025 hyväksymästä lausumasta ajoneuvolain muutokseen (LiVM 3/2025 vp), jonka mukaan ”sisäministeriö varmistaa verovapauden laajentamisen uusiin avolavatyyppeihin pelastusautoihin hallitusohjelman mukaisesti sopimuspalokuntien aseman ja toimintakyvyn turvaamiseksi”.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon edellä olevan.

Helsingissä 15.10.2025

Petri Honkonen kesk

Hanna Räsänen kesk

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 3

Eriävä mielipide 3

Perustelut

Maahanmuuttoviraston hakemusten käsittely ei saa vaarantua

Maahanmuuttoviraston toimintamenoihin myönnetty määräraha on supistettu vuoden 2026 talousarvioesityksessä 87,869 miljoonaan euroon. Kevään kehyspäättöksen mukaisesti valtionhallinnon toimintamenojen lisäsäästöstä sisäministeriön hallinnonalalle kohdistui 16,4 miljoonaa euroa, josta huomattava osa, 5,802 miljoonaa euroa, kohdistettiin Maahanmuuttovirastolle. Toimintameno määrärahojen väheneminen vaikuttaa Maahanmuuttoviraston toimintaan merkittävästi ja sen on tämän hetkisten arvioiden mukaan sopeutettava toimintaansa noin 18 miljoonaa euroa. Virasto toteuttaa tuottavuusohjelmaa, jossa säästöjä haetaan muun muassa toimipisteiden ja henkilöstön määrän supistamisella.

Samaan aikaan hallitus kohdistaa Maahanmuuttoviraston toimialaan poikkeuksellisen suuren määrän lainsäädäntöuudistuksia, joilla hallitus muun muassa kiristää oleskelulupien ja kansalaisuuden saamisen edellytyksiä. Erityisesti lainsäädäntömuutokset huomioiden virastoon kohdistuvat leikkaukset ja siitä aiheutuva käsittelyn ruuhkautuminen uhkaavat hakemusten käsittelyn oikeudenmukaisuutta ja hakijoiden oikeusturvaa.

Tullin rooli osana turvallisuusviranomaisten verkostoa

Tullille osoitetut säästöt ovat yhteensä 6 miljoonaa euroa vuonna 2026. Vuonna 2027 säästöjen kumulatiivinen yhteismäärä on reilut 8 miljoonaa euroa, mikä on yhteensä noin 4 prosenttia sen nykyisistä toimintameno määrärahoista.

Samaan aikaan valtioneuvosto on osoittanut Tullille merkittäviä vastuita niin sisäisen turvallisuuden selonteossa kuin myös järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategiassa. Keskeisenä tehtävänä näissä on järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan lisäksi erityisesti huumausaineiden salakuljetuksen torjunta.

Tulli vastaa myös EU-pakotteiden täytäntöönpanosta pakotteiden alaisten tavaroiden viennissä, tuonnissa ja kauttakulussa. Mikäli Tullille ei osoiteta esitettyä lisärahoitusta, Tullin on luovuttava pakotevalvonnan lisäresursseista. Tullille pakotevalvontaan osoitettujen erillismäärärahojen turvin Tulli on kyennyt aloittamaan pakotteisiin liittyvien rikoskokonaisuuksien esitutkinnat, mutta määrärahaleikkaukset uhkaavat niiden loppuun saattamista. Esitutkintojen loppuun saattamisella olisi selkeä pakotteiden rikkomista ennalta ehkäisevä sekä rikosvastuun toteutumiseen liittyvä merkitys.

Lisäksi on huomattava, että Tullille on tulossa uusia lakisääteisiä tehtäviä, jotka Tullin on hoidettava, mutta niihin ei ole tiedossa joko lisämenot kokonaan kattavaa rahoitusta tai rahoitusta ollenkaan. Tämä vaikeuttaa Tullin lakisääteisten tehtävien tehokasta toteuttamista entisestään.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp Eriävä mielipide 3

Koska kansalliset turvallisuusviranomaiset muodostavat verkoston, tulisi kaikkia turvallisuusviranomaisia kehittää yhtä aikaa ja samansuuntaisesti. Esimerkiksi poliisille kohdistettujen lisäresurssien vaikutuksia heikentääkin se, että kaikkien turvallisuusviranomaisten tehokkaan toiminnan turvaamisesta ei huolehdita.

Lisäksi olisi huomioitava, että yhteiskunnan kokonaisturvallisuudesta huolehtiminen edellyttäisi käytettävien lisäresurssien kohdentamista tasaisemmin myös muuhun kuin suoraan turvallisuudesta huolehtivien viranomaisten toimintaan.

Tulli on myös todennut, että sillä ei ole käytännössä kykyä valvoa kuluttajaverkkokauppaa EU:ssa, sillä Kiinasta Eurooppaan suuntautuvan kuluttajaverkkokaupan määrät ovat kasvaneet räjähdysmäisesti. Tullin laskelmien mukaan Suomeen saapui vuonna 2024 yli 28 miljoonaa lähetystä EU:n ulkopuolelta, kun vielä 2022 vastaavien lähetysten määrä oli alle miljoonan. Ylikuluttamiseen ohjaavaa toimintaa pitäisikin pystyä rajoittamaan, ja siihen tarvitaan uutta ulkomaisten verkkokauppojen toimintaa rajoittavaa sääntelyä, mutta myös Tullin toimintaedellytysten varmistamista.

Kuntien toimintaedellytykset turvattava

Taloustilanne heikkenee jyrkästi kaiken kokoisissa kunnissa. Verotulon kasvu on vähäistä, mutta menot lisääntyvät uusien lakisääteisten tehtävien, heikon suhdannetilanteen ja julkisen sektorin kasvavien investointitarpeiden myötä voimakkaasti.

Julkisen sektorin palvelulupausta laajennetaan lisäämällä kuntien tehtäviä, mutta yleiskatteelliseen valtionosuusrahoitukseen ohjataan useita leikkauksia indeksijarrun, normien keventämisen ja kotoutumiskorvausten tehostamisen nimissä. Erityisen voimakkaasti kuntien toimintaan ja talousnäkyymiin vaikuttaa kuluvan vuoden alussa käynnistynyt TE-palvelu-uudistus. Kuntaliitto on arvioinut, että työttömyyden hoidon palvelut ja kuntien työttömyysturvaan liittyvä uusi rahoitusvastuu siirtyvät kuntiin vuoden 2025 alussa lähes 100 miljoonaa euroa alirahoitettuna. Heikko työllisyystilanne ja pitkäaikaistyöttömien määrän kasvu tulee lisäämään tätä euromäärää arviolta 200 miljoonaan heti uudistuksen ensimmäisenä vuonna.

Kuntiin kohdistuvat leikkaukset osuvat suoraan peruspalveluihin, joista kunnat vastaavat — varhaiskasvatukseen, perusopetukseen, vanhuspalveluihin ja perusterveydenhuoltoon. Näiden palveluiden rahoitus on jo valmiiksi tiukoilla, ja lisäleikkaukset johtavat väistämättä palvelujen heikkenemiseen, henkilöstöpulaan ja kasvavaan eriarvoisuuteen alueiden välillä. Leikkaukset murentavat kuntien mahdollisuuksia turvata lakisääteiset tehtävänsä ja pitkällä aikavälillä lisäävät korjausmenoja ja heikentävät hyvinvoinnin ja talouskasvun edellytyksiä.

Hyvinvointialueiden rahoituksesta huolehdittava

Talousarvioesityksessä hyvinvointialueiden rahoitukseen on ohjattu yhteensä 27,1 miljardia euroa vuodelle 2026. Rahoitus kasvaa vuoteen 2025 verrattuna 0,9 miljardia euroa, mikä selittyy pääosin rahoituksen indeksikorotuksella. Hyvinvointialueiden rahoituslainsäädäntöön perustuva rahoituksen indeksikorotus hyvinvointialueindeksillä ei kuitenkaan vastaa hyvinvointialueiden todellista vuoden 2026 kustannuskehitystä.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 3

Hyvinvointialueiden jatkuvasti kasvavat palvelutarpeet ja kustannusten nousu ovat johtaneet siihen, että alueiden rahoitus on riittämätön suhteessa palvelujen järjestämistä koskeviin hyvinvointialuelain velvoitteisiin. Hyvinvointialueiden tulisi kattaa taseeseen kertyneet alijäämänsä lain edellyttämässä määräajassa, eli vuoden 2026 loppuun mennessä. Kyse on niin sanotusta tarpeperusteisesta rahoitusmallista, joka tarkoittaa, että alijäämiä tarkastellaan aluekohtaisesti. Tämä tarkoittaa, että kunkin alueen olisi tullut ja tulee tehdä talouden tasapainon saavuttamiseksi sopeutustoimia sen verran kuin on mahdollista ilman, että perustuslaissa jokaiselle turvatut riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut tai pelastustoimen palvelut vaarantuvat. Alueilla ei kuitenkaan ole käytettävissä samoja keinoja talouden tasapainottamiseen kuin kunnilla on ollut. Arvioiden mukaan hyvinvointialueiden kumulatiivisten alijäämien kattaminen edellytetyssä aikataulussa voikin vaarantaa lakisääteisten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen. Alijäämien kattaminen pakottaa hyvinvointialueet tekemään toimenpiteitä, jotka voivat johtaa työntekijöiden irtisanomisiin, palveluiden tason heikkenemiseen ja siten myös potilaiden lakisääteisten palveluiden vaarantumiseen. Hyvinvointialueiden toiminnan ensimmäisinä vuosina kertyneiden kumulatiivisten alijäämien kattamisaikataulua tulisikin jatkaa vuoden 2028 loppuun saakka, jotta toiminnan kehittäminen pitkällä tähtäimellä olisi mahdollista.

Lisäksi on huomioitava, että talousarvioesityksen mukaan tehtävälainsäädännön muutokset vähentävät hyvinvointialueiden rahoitusta vuonna 2026 nettomääräisesti 74,5 miljoonaa euroa vuoteen 2025 verrattuna. Tehtävämuutosten perusteella tehtävät vähennykset vähentävät rahoitusta enemmän kuin tehtävämuutokset todellisuudessa vähentävät hyvinvointialueiden menoja. Tämä tarkoittaa sitä, että hyvinvointialueet joutuvat tosiasiassa sopeuttamaan toimintaansa merkittävästi vielä tehtävämuutosten vähentämisestä arvioituja vaikutuksia enemmän.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 15.10.2025

Tiina Elo vihr

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp Eriävä mielipide 4

Eriävä mielipide 4

Perustelut

Kuntatalous

Kunnan peruspalvelujen valtionosuuteen ehdotetaan noin 3,55 miljardia euroa. Valtionosuus kasvaa vuoden 2025 varsinaiseen talousarvioon verrattuna noin 185 miljoonalla eurolla. Valtion toimet kuitenkin heikentävät kuntataloutta sekä vuonna 2026 että koko hallituskauden aikana. Samaa aikaa kun kuntien tehtäviä lisätään, yleiskatteelliseen valtionosuusrahoitukseen ohjataan useita leikkauksia indeksijarrun, normien keventämisen ja kotoutumiskorvausten tehostamisen nimissä.

Kunnan peruspalvelujen valtionosuutta vähentävät muun muassa hallituksen kevään 2025 kehysriihessä päättämä 75 miljoonan euron pysyvä valtionosuuden vähennys sekä hallitusohjelman mukainen indeksikorotuksen yhtä prosenttiyksikköä vastaava vähennys, jonka vaikutus on ensi vuonna noin 32 miljoonaa euroa. Vähennys on käytännössä leikkaus kuntien sivistyspalveluista, sillä ne muodostavat valtaosan kuntien menoista. Indeksileikkaus siis heikentää esimerkiksi varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen rahoitusedellytyksiä. Koko hallituskauden aikana indeksijarrun kumulatiivinen vaikutus on hallitusohjelmanapereiden mukaan noin 120 miljoonaa euroa.

Työttömyyden rajun kasvun myötä työllisyysalueiden asiakasmäärät ja kuntien rahoittamat työttömyysturvamenot ovat lisääntyneet odotettua voimakkaammin. Lisäksi hallituksen sosiaaliturvaan kohdistuvat päätökset, kuten asumistuen ja työttömyysetuuksien leikkaukset, ovat lisänneet toimeentulotuen tarvetta eli kuntien ja valtion puoleksi rahoittaman toimeentulotuen kustannuksia.

Valtionosuusleikkausten yhteissumma nousee hallituskaudella noin 200 miljoonaan euroon.

Kuntien toimintakyvyille on välttämätöntä, että valtionosuuksista ei leikata. Valtionosuusleikkaukset on peruttava ja valtionosuuksia korotettava täysimääräisesti.

Hyvinvointialueiden rahoitus

Talousarvioesityksessä hyvinvointialueiden yleiskatteinen rahoitus kasvaa vuodelle 2026 noin 0,9 miljardia euroa 27,1 miljardiin euroon.

Hallitus hakee säästöjä muun muassa heikentämällä henkilöstömitoitusta sisällyttämällä teknologiset ratkaisut mitoitukseen (-50,9 milj.), rajoittamalla sairaaloiden tehtäviä työnjakoa tiukentamalla (-23,4 milj.) sekä tiukentamalla vammaispalvelulain soveltamisalaa (-13,8 milj.). Tehtävämuidoksien arvioidaan vähentävän hyvinvointialueiden rahoitusta 72 miljoonalla eurolla.

Hyvinvointialueindeksin mukainen tarkistus hyvinvointialueiden rahoitukseen on 3,25 prosenttia. Korotus on jälleen todellista kulukehitystä pienempi, koska HVA-indeksin laskentaperusteis-

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 4

sa painottuu yleinen ansiotasoindeksi, joka on merkittävästi alempi kuin hyvinvointialueiden ansiotason kehitys.

Aluekohtainen yleiskatteisen rahoituksen kasvu vuonna 2026 ei kaikilla alueilla riitä kustannustason muutoksiin kuin pieneltä osin, eikä vastaavan kehityksen odoteta muuttuvan myöskään tulevina vuosina.

Rahoituksen riittämättömyyden vuoksi hyvinvointialueiden taloussuunnittelu on ollut hankalaa ja hyvinvointialueet ovat joutuneet supistamaan toimintaansa. Myös vuodelle 2026 esitetyn rahoituksen taso tarkoittaa hyvinvointialueille edelleen mittavia sopeutustarpeita sen sopeutustarpeen lisäksi, jonka ensimmäisten toimintavuosien kertyneiden alijäämien kattaminen edellyttää.

Hyvinvointialueiden rahoitusta vähennetään tehtävämuutosten perusteella enemmän kuin tehtävämuutokset todellisuudessa vähentävät hyvinvointialueiden menoja. Vaikutuksiltaan merkittävoin tehtävämuutos on teknologian hyödyntäminen kotihoidossa. Muutoksen hyöty ei ole realistavissa niin suurena kuin rahoituksen leikkauksessa on arvioitu, sillä alueet ovat jo tähän mennessä ottaneet käyttöön laajasti teknologiaa kotihoidossa.

Hyvinvointialueiden riittävän rahoituksen turvaaminen on elintärkeää ihmisten perusoikeuksien ja laadukkaiden palveluiden näkökulmasta. Rahoituksen ja toiminnan tasapainottamiseksi hyvinvointialueiden alijäämän kattamisvelvoite tulee pidentää vähintään neljään vuoteen ja hyvinvointialueiden kustannusindeksi päivittää vastaamaan paremmin alueiden todellisia menoja. Hyvinvointialueille tulisi antaa verotusoikeus, jotta ne voivat kehittää toimintaansa pitkäjänteisesti ja vastuullisesti.

Kotoutuminen

Suomen työikäisen väestön kasvu on maahanmuuton ansiota. On siis selvää, että tarvitsemme myös jatkossa merkittävän määrän maahanmuuttoa vuosittain, jotta ikärakenteemme oikenis ja työvoimaa riittäisi.

Kotoutumisen ja työvoiman maahanmuuton edistäminen vaativat kuitenkin määrärahoja, joita hallitus on valitettavasti leikannut merkittävästi. Vastuu palveluiden järjestämisestä siirtyi vuoden 2024 alusta alkaen kunnille valmiiksi alijäämäisenä.

Laskennallisia korvauksia leikkaamalla hallitus on heikentänyt kotoutumispalveluiden laatua ja saatavuutta. Kotoutumista heikentämällä lisätään yhteiskunnallisia ongelmia. Samaan aikaan hallitus on lukuisilla lakimuutoksilla vaikeuttanut Suomeen muuttavien ihmisten asemaa riippumatta siitä, millä perusteella ihminen muuttaa Suomeen.

Epäonnistunut kotoutuminen tulee yhteiskunnalle kalliiksi. Pidemmällä tähtäimellä tarve kalliimmille sosiaalipalveluille ja toimeentulotuelle kasvaa epäonnistuneen kotoutumisen myötä. Kotoutumiseen panostaminen puolestaan lisää maahanmuuttajien mahdollisuuksia työllistyä ja osallistua yhteiskunnan toimintaan.

Valiokunnan lausunto HaVL 21/2025 vp
Eriävä mielipide 4

Pakolaiskiintiö

Pakolaiskiintiö on hallittu keino auttaa erityisen haavoittuvassa asemassa olevia pakolaisia. Se tarjoaa kipeästi kaivatun turvallisen reitin suojeluun ja mahdollistaa uuden alun usein vuosia pakolaisleireillä eläneille. Kiintiöpakolaisiksi on valittu muun muassa kidutuksen uhreja, väkivaltaa kokeneita naisia, vammaisia ja lapsiperheitä. Suomen vastaanottamista kiintiöpakolaisista vuosittain noin puolet on ollut lapsia.

Samaan aikaan, kun pakolaisia on maailmassa enemmän kuin koskaan ja uudelleensijoituspaikkoja tarvittaisiin moninkertaisesti maailman maiden tarjoamiin paikkoihin nähden, hallitus on laskenut Suomen pakolaiskiintiön alemmas kuin kertaakaan tällä vuosituhanella.

Pakolaiskiintiö tulisi nostaa 500:sta 2 500:aan.

Harmaan talouden torjunta

Harmaan talouden aiheuttama lasku julkiselle sektorille on suuri: eri arvioiden mukaan vähintään 4—6 miljardia euroa. Esimerkiksi pimeän työn tekemisestä aiheutuva vaje verojen ja sosiaalivaikutusmaksujen menetyksinä on arvioitu noin 300—480 miljoonaksi euroksi. Ehkäisemällä harmaata taloutta parannetaan julkisen talouden rahoitusasemaa, vähennetään velkaantumista ja lisätään talouspoliittista liikkumavaraa. Harmaan talouden torjuntaan pitäisi panostaa kaikilla viiranomaissektoreilla.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 15.10.2025

Anna Kontula vas